

ВЛАДИМИР ВОЛКОВ, ПИСАЦ И СВЕДОК ЗАКУЛИСНИХ РАТОВА

Пркошене злодуху времена

Доказивао је да су Срби жр-тва и за-мор-че ве-ли-ког про-па-ганд-ног ра-та ко-ји је пре-ра-стао у ору-ђе свет-ске вла-сти. О овом „школ-ском слу-ча-ју” на-пи-сао је и сту-ди-ју са сли-ко-ви-тим на-сло-вом: „Дез-ин-фор-ма-ци-ја ухва-ће-на на де-лу”. Срп-ским тра-ге-ди-ја-ма у XX ве-ку је по-све-тио и два ро-ма-на, „По-нор” и „От-ми-цу”. У ра-ту 90-их го-ди-на он је за срп-ски на-род од-и-грао уло-гу кључ-ног све-до-ка пред све-том, слич-ну оној ко-ју је пре ње-га, у једнако драматичним околностима, од-и-грао је-дан Ру-долф Ар-чи-балд Рајс

Пише: Слободан Деспот

На-пра-сном ноћ-ном смр-ћу, 14. сеп-тем-бра 2005, овај свет је на-пу-стио је-дан од зна-чај-них књи-жев-них све-до-ка XX ве-ка. Све-стра-ну ка-ри-је-ру Вла-ди-ми-ра Вол-ко-ва ни-је ла-ко са-же-ти.

Као пи-сац, Вол-ков се опро-бао у мно-гим жан-ро-ви-ма: од ро-ма-на за омла-ди-ну до на-уч-не фан-та-сти-ке, од трак-та-та о сти-ху до ме-та-фи-зич-ких есе-ја, од би-о-гра-фи-је до пам-фле-та и по-зо-ри-шних дра-ма. Но Вол-ков је пре све-га по-знат као пи-сац ко-ји је је нај-ши-ру јав-ност фран-ко-фон-ског све-та упо-знао са ствар-но-шћу и тех-ни-ка-ма дез-ин-фор-ма-ци-је и пси-хо-ло-шког ра-то-ва-ња. Ро-ма-ни *Пре-о-бра-ћа-ње (Le Re-to-ur-ne-ment)*

,
Све-ште-ни-здај-ник

(
Le Trêtre)

или

На-ме-штаљ-ка (Le Mon-ta-ge,

На-гра-да за ро-ман Фран-цу-ске ака-де-ми-је 1982), об-ја-вље-ни у са-и-зда-њу Jul-li-ard-L'Age d'Hom-me, оста-ли су за-пам-ће-ни још од осам-де-се-тих го-ди-на као сво-је-вр-сне пре-ми-је-ре у књи-жев-но-сти фран-цу-ског под-руч-ја.

Оба-ве-штај-ни ро-ман је кла-сич-но ан-гло-сак-сон-ски жа-нр – ни-је без раз-ло-га Вол-ков сво-ју *На-ме-штаљ-ку* по-све-тио Гре-е-му Гри-ну. Но Вол-ков је у сво-је шпи-јун-ске ро-ма-не унео два кључ-на и ори-ги-нал-на еле-мен-та: жи-вот-но ис-ку-ство о коб-ним об-ма-на-ма ко-је су ра-стро-ји-ле ње-го-ву до-мо-ви-ну Фран-цу-ску, и ве-дро исти-но-љу-бље Пра-во-сла-вља.

Пи-сац је, са из-ве-сном ко-ке-те-ри-јом, то-ком це-лог жи-во-та одр-жа-вао ма-гло-ви-те ве-зе из-ме-ђу сво-је при-по-ве-дач-ке ма-ште и до-жи-вље-них зби-ва-ња. Као оба-ве-штај-ни офи-цир фран-цу-ске вој-ске у Ал-жир-ском ра-ту, он је уче-ство-вао у је-дин-стве-ном экс-пе-ри-мен-ту пси-хо-ло-шког ра-то-ва-ња. Вол-ков ће се ка-сни-је че-сто по-зи-ва-ти на тај де-ло-твор-ни тре-нинг оба-ве-штај-не – али и ро-ман-си-јер-ске – ма-ште. То-ком на-ред-них го-ди-на је био све-док по-клек-ну-ћа и ду-бо-ких раз-до-ра Фран-цу-ске око ал-жир-ског пи-та-ња, као и иде-о-ло-шког за-стра-ње-ња по-сле-рат-них на-ра-шта-ја. Та бол-на ис-ку-ства се у овом или оном об-ли-ку пре-ла-ма-ју у свим ње-го-вим ро-ма-ни-ма, на-ро-чи-то у те-тра-ло-ги-ји *Ћу-ди мо-ра*, нај-ам-би-ци-о-зни-јем Вол-ко-вље-вом де-лу.

ПРИПОВЕДАЧ СПЕЦИЈАЛНИХ РАТОВА

Број-не ре-ак-ци-је штам-пе и зва-нич-ни-ка на-кон на-пра-сне смр-ти Вла-ди-ми-ра Вол-ко-ва по-ка-за-ле су да је аутор *Ћу-ди мо-ра* ужи-вао ду-бок углед у фран-цу-ској јав-но-сти. По све-му су-де-ћи, Вла-ди-мир Вол-ков ће у фран-цу-ској књи-жев-ној исто-ри-ји пре све-га оста-ти за-пам-ћен као вул-га-ри-за-тор тај-ног ра-та, ка-ко га нај-че-шће на-зи-ва днев-на и струч-на штам-па.

Све док учвр-шћу-је по-смрт-ну сла-ву пи-сца, та-ква ка-рак-те-ри-за-ци-ја исто-вре-ме-но и упро-шћа-ва и ума-њу-је до-мет ње-го-вог де-ла. На-рав-но, епо-ха во-ли да по-вре-ме-но „ре-ха-би-ли-ту-је” по ко-јег ауто-ра оба-ве-штај-них ро-ма-на, по-пут Ја-на Фле-мин-га или Џо-на Бју-ке-на, но да ли Вол-ков ствар-но при-па-да том жан-ру?

Вол-ко-вље-ва про-за је увек про-же-та же-љом да се до-ка-же од-ре-ђе-ни по-глед на свет, до-ду-ше ви-ше ду-хов-ни не-го фи-ло-зоф-ски. Има до-ста (углав-ном ле-во) „ан-га-жо-ва-них” пи-са-ца ко-је по-том-ство нај-зад при-хва-ти про-сто као – вр-сне пи-сце. Но Вол-ко-вље-ве иде-је не са-мо што пр-ко-се ду-ху вре-ме-на, већ му пр-ко-се дрч-но и упа-дљи-во. Мно-го је лак-ше ин-ду-ко-ва-ти лич-на убе-ђе-ња пи-сца из ро-ма-на Вла-ди-ми-ра Вол-ко-ва не-го, ре-ци-мо, из ро-ма-на ње-го-вог узо-ра Гре-е-ма Гри-на.

Уоп-ште узев-ши, Вол-ко-вљев стил оди-ше те-мат-ском и пси-хо-ло-шком би-стри-ном омла-дин-ске књи-жев-но-сти у ко-јој је, под псе-у-до-ни-мом, ис-пе-као за-нат. Вол-ков ни-је пи-сац по-тму-лих ста-ња ду-ха. Не-бро-је-не ни-јан-се уну-тра-шњег са-зре-ва-ња сво-јих ју-на-ка он не-ка-ко сво-ди, но без ка-ри-ка-ту-ри-са-ња, на се-дам еле-мен-тар-них бо-ја. И са-ма по-ја-ва ира-ци-о-нал-ног у ње-го-вом при-по-ве-да-њу до-га-ђа се – ра-ци-о-нал-но. А то је упра-во оно што ње-го-ве ро-ма-не чи-ни та-ко при-јем-чи-вим. Не-ма ве-ћег ужи-ва-ња не-го кад нам при-по-ве-дач нај-за-мр-ше-ни-је си-ту-а-ци-је ре-ши звон-ко и ја-сно по-пут епи-гра-ма.

Тим на-че-ли-ма јед-но-став-но-сти и свр-сис-ход-но-сти, ко-ја га уна-пред дис-ква-ли-фи-ку-ју код књи-жев-них есте-та, Вол-ков је до-дао и те-о-рет-ски опус ко-ји на из-ве-стан на-чин ду-пли-ра ње-гов ро-ма-нск-ни рад. Сво-је чу-ве-не ро-ма-не о хлад-ном ра-ту Вол-ков је про-пра-тио те-о-ри-јом и ти-по-ло-ги-јом дез-ин-фор-ма-ци-је ко-је је за-тим до-пу-ња-вао ис-ку-стви-ма из по-то-њег до-ба, на-ро-чи-то из ју-го-сло-вен-ске кри-зе ко-ју је схва-тао као „школ-ски при-мер” ме-ди-ј-ско-по-ли-тич-ке ла-жи. Ме-ђу-тим, и сво-јом пре-те-ра-ном си-сте-ма-тич-но-шћу, и про-фе-сор-ским то-ном, и при-лич-но кру-тим ше-ма-ма ко-је је аутор по-ку-шао да при-ме-ни на

из-ра-зи-то гип-ки пред-мет про-у-ча-ва-ња, ти огле-ди не до-сти-жу ква-ли-тет књи-жев-них де-ла ко-ја их илу-стру-ју.

Као што се то че-сто де-ша-ва са вр-сним пи-сци-ма, ро-ман-си-јер Вол-ков је био про-ниц-љи-ви-ји и суп-тил-ни-ји од Вол-ко-ва-те-о-ре-ти-ча-ра. Кроз раз-не те-ме и епо-хе, од *Ца-ре-вих љу-ди* до *Обру-ча*, ње-го-во при-по-ве-да-ње се-же к је-згру: људ-ском спа-су. Не ко-лек-тив-ном, већ спа-су по-је-дин-ца ство-ре-ног по Бож-јем ли-ку, и ко-ји, да би ту слич-ност оства-рио, мо-ра да се ота-ра-си гро-зо-мор-не ма-ске ко-ју су му дру-штво и власт на-мет-ну-ли.

ОД СТРАТЕГИЈЕ ДО ДЕМОНОЛОГИЈЕ

Као со-те-ри-о-ло-шки при-по-ве-дач, Вол-ков уво-ди Бож-ју бла-го-дат чак и у ле-де-ни де-тер-ми-ни-зам тај-ног ра-та. Сход-но пра-во-слав-ном уче-њу, бла-го-дат код ње-га ни-је про-из-вод де-ла, али, услед за-пад-ног вас-пи-та-ња и кул-ту-ре, она ипак к де-лу во-ди. Сва-ка се ду-хов-на про-ме-на у ње-го-вим ро-ма-ни-ма из-ра-жа-ва как-вим за-о-кре-том фа-бу-ле. Ток зби-ва-ња је као ба-ро-ме-тар на-дах-ну-ћа Вол-ко-вље-вих ли-ко-ва. Да би се чо-век обо-жио, он мо-ра да ис-ту-пи из де-тер-ми-ни-зма, а сва-ко та-кво исту-па-ње пред-ста-вља за-че-так аван-ту-ре ко-ју са-мо пи-сац, а не те-о-ре-ти-чар, мо-же до-ча-ра-ти. Има ли за-ни-мљи-ви-јег шти-ва од при-по-вет-ке о чу-ду?

И та-ко, од смут-них вре-ме-на до по-тај-ног гра-ђан-ског ра-та ко-ји ти-ња у за-пад-ном дру-штву, ди-ле-ме Вол-ко-вље-вог ју-на-ка оста-ју увек исте. Сем што је XX век у стра-те-ги-ју спа-са унео не-појм-љи-ву по-мет-њу, пре-ру-ша-ва-ју-ћи Зло у при-вид при-хва-тљи-вог, по-жељ-ног и до-брог. А та лаж је у са-мом је-згру ве-ли-ке иде-о-ло-ги-је ми-ну-лог ве-ка – ко-му-ни-зма. Отуд и кључ-на по-ја-ва дез-ин-фор-ма-ци-је, ко-ју Вол-ков-те-о-ре-ти-чар тре-ти-ра као ба-нал-но, иако опа-ко, ору-ђе вла-сти (тех-ни-ку), док је Вол-ков-ро-ма-но-пи-сац осли-ка-ва као пра-ву де-мо-но-ло-ги-ју.

За-ни-мљи-во је да је Вол-ков сво-је ре-мек-де-ло о мо-ћи об-ма-не на-пи-сао тек на-кон кра-ја хлад-ног ра-та. У ро-ма-ну-ка-те-дра-ли *Обруч*, аутор исто-вре-ме-но осло-ба-ђа сву сво-ју вир-ту-о-зност при-по-ве-да-ча и пор-тре-ти-сте, и од-го-ва-ра на не-ка пи-та-ња на ко-ја ње-го-ви соп-стве-ни те-о-рет-ски есе-ји не-ма-ју од-го-во-ра. (Ни-је бе-зна-чај-но при-ме-ти-ти да се у не-кро-ло-гу об-ја-вље-ном у *Мон-ду*, гла-сни-ку вла-да-ју-ће ми-сли у Фран-цу-ској, не по-ми-ње тај обим-ни и кључ-ни Вол-ко-вљев ро-ман...)

Фа-бу-ла се, у пар ре-чи, са-сто-ји у сле-де-ћем: на-кон лич-не тра-у-ме (агре-си-је над ве-ре-ни-цом), гу-вер-нер јед-ног за-пад-но-е-вроп-ског Ве-ле-гра-да ко-ји вр-ло лич-и на Бар-се-ло-ну, ре-ша-ва да се, упр-кос свој удоб-но-сти свог дру-штве-ног по-ло-жа-ја, па и сво-јим ли-бе-рал-ним убе-ђе-њи-ма, ухва-ти с ђа-во-лом у ко-штац и да по сва-ку це-ну очи-сти ста-ри град од оло-ши ко-ји га те-ро-ри-ше. Уз по-моћ про-бра-не мре-же са-ве-зни-ка, опре-де-љу-је се за вој-но оп-ко-ља-ва-ње опа-сног пе-ри-ме-тра и фил-три-ра-ње свих ста-нов-ни-ка, уз дис-крет-ну ли-кви-да-ци-ју нај-о-ко-ре-ли-јих кри-ми-на-ла-ца.

Упр-кос свом пле-ме-ни-том ци-љу, и ан-тро-по-ло-шкој ис-прав-но-сти, тај „пуч” се ди-рект-но ко-си са свим та-бу-и-ма (то јест ла-жи-ма и са-мо-об-ма-на-ма) де-мо-крат-ског дру-штва, и од-во-ди све уче-сни-ке у про-паст. На-ра-во-у-че-ни-је је про-вид-но: ман-гу-пи су у де-мо-кра-ти-ји за-шти-ће-ни-ји од че-сти-тих љу-ди, и сва-ка по-бу-на про-тив иде-о-ло-шке са-мо-об-ма-не и у ко-рист при-род-ног по-рет-ка би-ва не-ми-нов-но угу-ше-на од стра-не ро-бо-ва си-сте-ма ко-ји мо-жда и не ми-сле дру-га-чи-је од са-мих по-бу-ње-ни-ка...

ФРОНТОВИ КРОЗ СРЦА ЉУДИ

Ова из-у-зет-но ду-бо-ка и сли-ко-ви-та сту-ди-ја си-сте-ма мо-рал-не ин-хи-би-ци-је по-је-ди-на-ца од стра-не ме-диј-ског си-сте-ма у не-ку ру-ку пред-ста-вља кон-ден-зат огле-да о дез-ин-фор-ма-ци-ји ко-је је Вол-ков са-брао у ан-то-ло-ги-ју *Дез-ин-фор-ма-ци-ја – рат-но оруж-је*.

Но она по-чи-ва на ме-та-фи-зич-ким прет-по-став-ка-ма ко-је се ни ауто-ри из ан-то-ло-ги-је, ни њи-хов при-ре-ђи-вач, ни-су усу-ди-ли да ис-ка-жу: лаж без оправ-да-ња, зло зла ра-ди.

У пер-спек-ти-ви по-ме-ну-те ан-то-ло-ги-је, као и у по-то-њим Вол-ко-вље-вим огле-ди-ма, дез-ин-фор-ма-ци-ја се, ма ка-ко опа-ка, пред-ста-вља као сред-ство од-ре-ђе-не си-ле и во-ље: она је *рат-но оруж-је*. Зна-ју-ћи то, мо-же-мо рас-пра-вља-ти о оправ-да-њу и ци-љу та-квог ра-та, али са-мо ору-ђе на не-ки на-чин оста-је из-ван рас-пра-ве.

Но по-ку-ша-мо ли да на ро-ман *Обруч* при-ме-ни-мо ше-му дез-ин-фор-ма-ци-о-ног ци-клу-са ко-ју је са-ми Вол-ков од-ре-дио, на-ћи ће-мо се у ве-ли-кој ди-ле-ми: где су на-ру-чи-о-ци, из-вр-ши-о-ци, ци-ље-ви и по-сред-ни-ци об-ма-не ко-ја чи-та-ву на-ци-ју па-ра-ли-ше и спре-ча-ва да се об-ра-чу-на с нај-о-чи-глед-ни-јим об-ли-ци-ма зла? Суб-вер-зив-ни рат с ја-сно од-ре-ђе-ним фрон-то-ви-ма Сун Цуа, Ча-хо-ти-на и Фор-сај-та ов-де је по-стао рат без фрон-та, то јест рат са рас-пли-ну-тим фрон-том, фрон-том ко-ји про-ла-зи кроз љу-де са-ме. Онај ко-ји се су-ко-бља-ва с дру-штве-ном ла-жи Ве-ле-гра-да не уда-ра на по-је-ди-ни по-ку-шај суб-вер-зи-је: он уда-ра на са-мо тки-во по-сто-је-ћег по-рет-ка! Па-ра-док-сал-ног и са-мо-у-би-стве-ног по-рет-ка, но опет – по-рет-ка.

Да је по-ку-шао да у те-о-ри-ју пре-то-чи сво-је ин-ту-и-ци-је из *Обру-ча*, Вла-ди-мир Вол-ков би мо-рао да се усп-не за сту-пањ ви-ше, да са стра-те-ги-је пре-ђе на те-о-ло-ги-ју. То, на сре-ћу, ни-је учи-нио. По-пут не-ко-ли-ци-не ве-ли-ких пи-са-ца, Вол-ков је у са-зре-ва-њу свог ства-ра-ла-штва до-спео до оне тач-ке где је кроз ро-ман пре-нео са-зна-ња ко-ја ће ра-зум ис-ка-за-ти тек де-це-ни-ја-ма ка-сни-је, ако му то уоп-ште по-ђе за ру-ком.

Вла-ди-ми-ру Вол-ко-ву ће оспо-ра-ва-ти де-ло због вар-љи-вог ква-ли-те-та, ро-ма-не кат-кад бр-зо-пле-то на-пи-са-не и кру-ту ми-сао у есе-ји-сти-ци. Но то пу-бли-ку не-ће спре-чи-ти да га чи-та и це-ни – због вир-ту-о-зно-сти пе-ра, пра-во-слав-не ве-дри-не и ши-ри-не исто-риј-ских пер-спек-ти-ва у не-ко-ли-ци-ни ре-мек-де-ла, по-пут *Ћу-ди мо-ра*. Спо-је-не са сме-ло-шћу и отре-си-то-шћу Вол-ко-вље-ве лич-но-сти, те вр-ли-не ће без сум-ње до-при-не-ти об-ли-ко-ва-њу јед-ног од нај-леп-ших књи-жев-них ли-ко-ва

по-сле-рат-не Фран-цу-ске.

Вјеч-на-ја па-мјат! <

(Новембар-децембар 2005)

Волков и Срби

Као Рус по-ре-клом и пра-во-сла-вац, Вла-ди-мир Вол-ков је отре-си-то стао уз срп-ски на-род од са-мог по-чет-ка гра-ђан-ског ра-та. Ви-ше пу-та је ишао у Ре-пу-бли-ку Срп-ску, а из со-ли-дар-но-сти је до-ле-тео у Бе-о-град у пу-ном је-ку бом-бар-до-ва-ња. При-род-на на-кло-ност се, ме-ђу-тим, код ње-га по-ду-да-ра и са са-знај-ним по-ри-ви-ма: за Вол-ко-ва, на-и-ме, срп-ски на-род је-сте жр-тва и за-мор-че ве-ли-ког про-па-ганд-ног ра-та ко-ји је у на-ред-ним го-ди-на-ма пре-ра-стао у ору-ђе свет-ске вла-сти. О овом „школ-ском слу-ча-ју” Вол-ков је на-пи-сао и сту-ди-ју са сли-ко-ви-тим на-сло-вом: *Дез-ин-фор-ма-ци-ја ухва-ће-на на де-лу*. Срп-ским тра-ге-ди-ја-ма у XX ве-ку је по-све-тио и два ро-ма-на,

*По-но
и От*

р

-ми-цу

У ан-то-ло-ги-ји *Дез-ин-фор-ма-ци-ја – рат-но оруж-је* (1986), Вол-ков је из-ло-жио из-во-ре и те-о-рет-ску ба-зу ма-сов-них ма-ни-пу-ла-ци-ја ко-је опи-су-је у сво-јим ро-ма-ни-ма. Иако се тај фе-но-мен, из ра-зу-мљи-вих раз-ло-га, још увек си-сте-мат-ски не узи-ма у об-зир у мас-ме-ди-ји-ма, Вол-ко-вље-ви ра-до-ви су ипак, за-хва-љу-ју-ћи ње-го-вом при-по-ве-дач-ком та-лен-ту, и у сла-бо оба-веш-те-не гла-ве уба-ци-ли кли-цу сум-ње. За-хва-љу-ју-ћи ње-му, уста-ље-не пред-ста-ве о ра-ту у бив-шој Ју-го-сла-ви-ји ви-ше се не гле-да-ју као „го-ла ствар-ност”, већ као „ар-те-фак-ти”, то јест у знат-ној ме-ри ин-сце-ни-ра-ни при-зо-ри. А са-мим тим и од-го-вор-ност за ту не-сре-ћу ви-ше не ле-жи са-мо на „де-жур-ном крив-цу”, већ и на оном ко-ји га из не-ких не-при-зна-тих по-бу-да та-квим пред-ста-вља.

Тим сво-јим ра-дом, Вла-ди-мир Вол-ков је у ра-ту 90-их го-ди-на за срп-ски на-род од-и-грао уло-гу кључ-ног све-до-ка пред све-том, слич-ну оној ко-ју је пре ње-га, у дра-ма-тич-ни-јим окол-но-сти-ма, од-и-грао је-дан Ру-долф Ар-чи-балд Рајс. Из-ве-сно је да ће Вол-ко-вљев „за-ку-ли-сни” по-глед знат-но ути-ца-ти на суд бу-ду-ћих ге-не-ра-ци-ја о са-вре-ме-ним зби-ва-њи-ма у на-шем под-не-бљу. <

(Новембар-децембар 2005)